

SOCIALE ZEKERHEID

Werken doe je niet voor 't geld

INVENTIEVE BIJSTANDSMOEDER HEEFT BIJNA HETZELFDE INKOMEN ALS DOORSNEEWERKNEMER

Honderdduizenden mensen in de bijstand gaan er nauwelijks op vooruit als ze een baan vinden, soms gaan ze er zelfs op achteruit. Waarom dan werken? 'Ik durf mijn cliënten niet te garanderen dat werken loont.'

Remko Nods en Fleuriëtte van de Velde
Foto's Mischa Keijser

Een bijstandsmoeder met drie kinderen die een beetje inventief is en alle gemeentelijke loketten van de armoedebestrijders weet te vinden, sprokkelt al snel een netto-inkomen van 1.850 euro per maand bij elkaar. Haar financiële situatie wijkt nogal af van het beeld dat velen hebben van bijstandsgerechtigden. Dat zijn toch mensen die alleen met hulp van vrienden, familie en de voedselbank de eindjes net aan elkaar kunnen knopen? Of mensen die worstelen met schulden, omdat ze elke maand geld tekortkomen? Dat beeld klopt blijkbaar niet altijd.

Dankzij allerlei fiscale toeslagen en aanvullende regelingen van gemeenten, komt er bij een bijstandsmoeder netto bijna net zoveel geld binnen als bij mensen met een modaal inkomen. Als ze een fulltimebaan zou accepteren tegen het modale inkomen, zou ze er hooguit enkele tientjes per week op vooruitgaan. Hoe is dat mogelijk?

Een kale bijstandsuitkering levert maandelijks hooguit 1.000 euro netto op, inclusief vakantiegeld. Daar kan een moeder met drie kinderen niet van leven, menen de gemeenten, die tegenwoordig de bijstandsuitkeringen verstrekken. Daarom openen zij allerlei loketten waar bijstandsgerechtigden een beroep kunnen doen op aanvullende regelingen. Bijzondere bijstand heet dat – voor het geval de wasmachine kapotgaat. Er is ook een 'langdurigheidstoeslag' voor mensen die al langer in de bijstand zitten. Zij kunnen ook vrijstelling krijgen voor allerlei lokale heffingen en kortingen op contributies voor sportclubs en muziekscholen.

Daar komen dan de – vaak maximale – toeslagen van de Belastingdienst nog bij, die

trouwens ook werknemers met lage inkomens kunnen claimen. De huurtoeslag, de zorgtoeslag, het kindgebonden budget, een heffingskorting en natuurlijk de kinderbijslag. (Zie ook 'Kasboek van een bijstandsmoeder' op pagina 52). Wie in de bijstand zit en kinderen moet onderhouden, kan zo op een modaal netto-inkomen van 20.000 euro per jaar uitkomen (bruto is dat 32.000).

Dit armoedebestrijdingsbeleid heeft een donkere kant. Het beleid kost vele miljarden euro's en het stimuleert mensen in de bijstand die wel zouden kunnen gaan werken, nauwelijks om aan de slag te gaan. Want dan verliezen ze al snel het recht op al die genereuze inkomensondersteunende voorzieningen. In sommige situaties, zo erkent minister van Sociale Zaken Piet Hein Donner (CDA) in een recente brief aan de Tweede Kamer, zouden ze zelfs *minder* te besteden hebben als ze een baan net boven het minimumloon van 18.000 euro per jaar zouden accepteren.

Een echtpaar in de bijstand moet een baan vinden die 43 procent boven het minimumloon betaalt om er netto 10 procent op vooruit te gaan, berekenden de econoom Flip de Kam en Maarten Allers, directeur van het Centrum voor Onderzoek van de Economie van Lagere Overheden (COELO) dit jaar in hun analyse *Een kwaal van de verzorgingsstaat*. Om er 20 procent op vooruit te gaan, moeten ze zelfs werk zien te vinden dat bruto 70 procent meer dan het minimumloon oplevert.

Als iemand uit de bijstand aan het werk gaat, valt eigenlijk niet in te schatten of – en zo ja hoeveel – hij of zij er financieel op vooruitgaat, zegt José van Doremalen van Helmond Actief, een reïntegratieproject van de gemeente Helmond. Dat komt door de wirwar aan rechten en regelingen, die per gemeente sterk verschillen. Ook maakt het uit

Huilen bij Netwerk

Vorige week ging de EO in het programma *Netwerk* met een pak geld naar een bijstandsmoeder en een gezin met een gehandicapt kind, en vertelde dat de VVD duizenden euro's wil afpakken. De bijstandsmoeder barstte in tranen uit. Mark Rutte ontkende daarop dat zij er bij de VVD zoveel op achteruitgaat. Maar de waarheid is dat de VVD het hardst van alle partijen ingrijpt in de sociale zekerheid en de uitgaven met 11 miljard euro wil verlagen. Is het niet juist prijszwaardig en moedig dat de VVD de riante verzorgingsstaat aanpakt, waar niet werken meer loont dan wel werken? *Marieke Stellinga*

'Ze zeggen dat ik gek ben dat ik werk'

Claudia van Lierop (36)

Sinds april werk ik als onderdeel van een reïntegratietraject in de keuken van een cateringbedrijf. Toetjes maken, afwasdienst, eten opscheppen: leuk en gevarieerd werk. Binnenkort krijg ik een contract voor drie dagen. Ik werk van 7.00 tot 16.00 uur.

'In mijn omgeving zeggen ze dat ik gek ben dat ik ga werken. Voor het geld hoef ik het niet te doen, weet ik uit ervaring. Toen ik een paar jaar geleden vanuit de bijstand

weer ging werken als productiemedewerker, kreeg ik elke maand net zo veel, zo'n 1.000 euro. Wel moest ik opeens de rioolheffing betalen, 50 euro per maand. Maar thuiszitten is niets voor mij. Vorig jaar stopte ik vanwege een hernia, niet vanwege het geld.

'Als alleenstaande moeder heb ik het geluk dat mijn moeder altijd op mijn dochter kan passen. Anders had ik het niet gedaan. Ik wil best vier dagen werken, maar alleen als ik er niet op achteruit ga. Als ik meer dan 1.200 euro netto verdien, verlies ik mijn

huurtoeslag van 229 euro per maand. Ook weet ik niet of ik dan nog wel geld krijg om mijn dochter te laten sporten. Ze doet fanatiek aan twirlen – een combinatie van turnen en majorette. Bij het Nederlands kampioenschap is ze tweede geworden. Trainingskampen, wedstrijden, kleren: dat kost allemaal geld.

'Ik riskeer niets, ik blijf liever een beetje onder die 1.200 euro. Het klopt gewoon niet. Ze willen mensen zo graag aan het werk krijgen, maar af en toe denk ik: waar doe ik het eigenlijk voor?'

Kasboek van een bijstandsmoeder

IN:		UIT:	
	euro		euro
Bijstandsuitkering	1.000	Huur, water, energie	750
Langdurigheidstoeslag	35	Zorgverzekering	140
Heffingskorting	100	Overige verzekeringen	50
Huur- en zorgtoeslag	350	Internet, tv, telefoon	100
Kindgebonden budget	125	Boodschappen	400
Kinderbijslag	225	Kleding	100
		Zakgeld kinderen	50
		Diversen	50

Kasboek doorsnee werknemer (€ 2.500 bruto)

IN:		UIT:	
euro		euro	
Netto inkomen	1.550	Huur, water, energie	800
Huur- en zorgtoeslag	200	Lokale heffingen	50
Kindgebonden budget	125	Zorgverzekering	140
Kinderbijslag	225	Overige verzekeringen	50
		Internet, tv, telefoon	100
		Boodschappen	400
		Kleding	100
		Zakgeld kinderen	50
		Openbaar vervoer	100
		Diversen	100
Totaal netto inkomen	2.100	Totale uitgaven	2.090
		Resteert	210

of iemand een partner heeft, of er kinderen zijn en of die studeren. Van Doremalen: 'Het is zeer complex. Niemand heeft het overzicht, ook de professionals niet. Ik durf mijn cliënten vooraf niet te garanderen dat werken financieel loont. De onzekerheid van mensen of ze erop achteruitgaan, maakt het lastig om te besluiten weer aan het werk te gaan.'

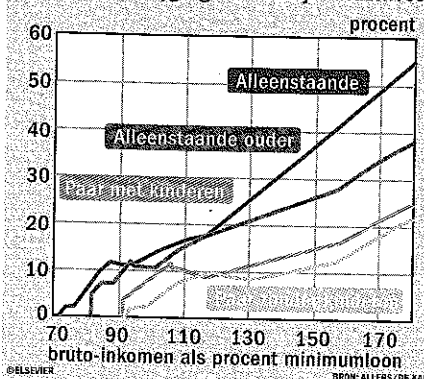
Hoeveel geld het Rijk en de gemeenten precies kwijt zijn aan armoedebestrijding is niet bekend, maar het gaat zeker om vele miljarden euro's. Alleen al de gemeente Amsterdam reserveerde dit jaar 67,1 miljoen euro voor armoedebestrijdende voorzieningen voor mensen met lage inkomens. Dat bedrag is exclusief de bijstandsuitkeringen. De Belastingdienst is ook vriendelijk voor huishoudens met lage inkomens. De huurtoeslag kost de overheid dit jaar 2,3 miljard euro, te verdelen over een miljoen mensen. De zorgtoeslag, waarvoor vijf miljoen mensen in aanmerking komen, kost 4 miljard euro – gemiddeld 800 euro per huishouden per jaar.

Armoedeval

Voor hoeveel mensen het niet of nauwelijks loont om te gaan werken, is niet bekend. Volgens economen zitten deze mensen in de 'armoedeval'. De schattingen lopen uiteen. In februari zaten er ruim 287.000 mensen jonger

Werken loont amper

Koopkrachtstijging vanuit bijstandsniveau

dan 65 jaar in de bijstand, van wie driekwart al langer dan een jaar. Het probleem treft echter ook werknemers en huishoudens met lage inkomens. Zo'n 575.000 huishoudens moeten rondkomen van een inkomen dat lager is dan 105 procent van het sociaal minimum – dat is het nettominimumloon.

Voor hen loont harder werken vaak nauwelijks, want wie boven dat niveau stijgt, merkt dat hij snel niet meer (volledig) voor de gemeentelijke voorzieningen in aanmerking komt. In totaal 1,25 miljoen huishoudens hebben een bruto-inkomen van minder dan 20.000 euro per jaar. Die huishoudens

lopen grote kans dat ze er bij een bruto-inkomensverbetering nauwelijks op vooruitgaan.

Maar zelfs voor gezinnen met een modaal inkomen heeft het financieel weinig zin om door scholing of ijverig werken hoger op de inkomensladder te komen. De Kam en Allers beschrijven een kostwinner met twee kinderen, een bruto-inkomen van 27.000 euro en een maandelijkse huur van 490 euro. Als de kostwinner promotie maakt en bruto 5.000 euro opslag krijgt, gaat hij 2.244 euro extra belasting betalen. Hij verliest 1.608 euro aan huurtoeslag, 240 euro aan zorgtoeslag en 240 euro aan het kindgebonden budget. Van zijn brutosalarisverbetering blijft netto 13 procent over: een schamele 668 euro per jaar – nog geen 13 euro per week.

Ook al betalen mensen met een hoog inkomen een hoger belastingtarief, ze houden vaak evenveel of iets meer over van een loonsverhoging als/dan mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Donner schreef eind april aan de Tweede Kamer dat meer dan de helft van de mensen met een inkomen vanaf anderhalf maal modaal – 48.000 euro bruto – méér dan 52 procent kwijt is van een eventuele loonsverhoging. Maar ook van de groep werknemers met een inkomen tussen het minimum en modaal, is iets meer dan de helft meer dan 52 procent van een loonsver-

Wat willen de politieke partijen?

PvdA

Loonkostensubsidies voor mensen aan onderkant van de arbeidsmarkt. Inkomstenbelasting: lager tarief 1ste schijf en hogere belastingkortingen.

CDA

Beperken gemeentelijk minimumbelasting. 'Stroomlijnen' fiscale toeslagen. Intensievere bestrijding van bijstandsfraude. Verlaging belastingtarieven.

VVD

Belasting: hogere arbeidskorting, alle schijftarieven 1 procentpunt verlagen. WW hoger en korter. Snoelen in inkomensafhankelijke voorzieningen.

D66

Belasting: verlaging tarief 1ste en 2de schijf, hogere arbeidskorting en combinatiekorting. Verhoging WW-uitkering, maar kortere duur.

GroenLinks

Langdurig werkloze krijgt 'participatierecht' van gemeente. Lagere belasting op laagbetaalde arbeid. Fiscaal voordeel kostwinners afschaffen.

ChristenUnie

Aanpassing kinderopvangtoeslag. 'Prestatieverplichting' voor bijstandsgerechtigden. Zorgtoeslag vervangen door inkomensafhankelijke premie.

SP

Inkomensafhankelijke belastingkorting voor lage inkomens. Minimumloon en sociaal minimum 5 procent omhoog. Inkomensafhankelijke zorgpremie.

Partij voor de Vrijheid

Langdurigheidstoeslag bijstand schrappen. Acceptatieplicht arbeid voor bijstandsgerechtigden. Tarief 2de schijf met 2 procentpunt verlagen.

‘Ik verdiende 40 euro te veel’

Lissie Maas (43)

Tien jaar geleden liet mijn man me van de ene op de andere dag weten dat hij wilde scheiden. We hadden twee kleine kinderen, de jongste was 11 maanden. Ik werkte dertien jaar bij hem in het bedrijf, hij ontsloeg mij. Ik vond het vreselijk een bijstandsuitkering aan te vragen, maar ik was er emotioneel te slecht aan toe om te werken.

‘Aan bijstand en alimentatie voor mijn kinderen kreeg ik 1.000 euro per maand. Ik

kreeg kinderbijslag en elke maand 190 euro huursubsidie, de helft van mijn huur. Van andere voorzieningen voor minima, als bijzondere bijstand, maakte ik geen gebruik. Het was geen vetpot, maar we hadden het niet slecht. Ik heb geen gat in mijn hand. Ik deed elke week voor 35 euro boodschappen.

‘Twee jaar geleden heb ik een baan gevonden als receptionist. Ik begon met 20 uur per week en ben er toen wel op vooruitgegaan. Dat komt mede doordat ik een dertiende maand krijg. Toen ik 24 uur ging wer-

ken, kreeg ik een brief van de gemeente. Ik verdiende 40 euro per maand te veel om nog in aanmerking te komen voor kwijtschelding van de afvalstoffenheffing, 500 euro per jaar. Negen maanden lang viel er elke maand een acceptgiro van 55 euro op de mat. Dat vond ik wel zuur.

‘Ik ben blij dat ik weer werk, het geeft veel voldoening. Als de jongste naar de middelbare school gaat, wil ik meer gaan werken. Ik weet niet of ik dan nog huurtoeslag krijg, maar dat maakt me niet uit. Meer uren betekent meer vakantiegeld, meer pensioen en een hogere dertiendemaanduitkering, dus uiteindelijk loont het volgens mij altijd.’

hoking kwijt aan extra belastingen en kortingen op allerlei voorzieningen en toeslagen. Uit Donners brief blijkt dat mensen met een laag inkomen en een studierend kind met een aanvullende studiebeurs meestal weinig opschieten met een inkomensverbetering. Dan gaat de beurs onmiddellijk fors omlaag.

‘De huurtoeslag, de zorgtoeslag en het kindgebonden budget zijn de drie grootste boosdoeners,’ zegt hoogleraar economie Lans Bovenberg van de Universiteit van Tilburg. Die toeslagen werden ingevoerd in de afgelopen jaren, na de herziening van het belastingstelsel in 2001, die mede het doel had werken lonender te maken. Dat streven is door de toeslagen mislukt, zo constateerde het Centraal Planbureau in 2009.

Is het probleem van de armoedeval, dat al tientallen jaren bestaat, op te lossen? CDA en VVD willen het probleem aanpakken door drastisch te bezuinigen op de sociale zekerheid en te snijden in de fiscale toeslagen. Linkse politici lijken te berusten in de armoedeval. Ze willen niet dat grote groepen mensen onder het sociaal minimum duiken. D66 en GroenLinks willen het belastingtarief voor lage inkomens verlagen om te bereiken dat ze meer overhouden van een loonsverhoging.

Onvermijdelijke consequentie

‘Van de armoedeval zullen we nooit helemaal afkomen,’ zegt Bovenberg. Hij meent dat vooral alleenverdieners en alleenstaanden last hebben van de hoge belastingdruk op ex-

tra inkomen. Niet-werkende vrouwen zonder uitkering die een deeltijdbaas nemen, hebben er volgens hem veel minder last van. Dat geldt ook voor deeltijders die een dag extra gaan werken. Economiehoogleraar Bas Jacobs van de Erasmus Universiteit Rotterdam: ‘De armoedeval is de onvermijdelijke consequentie van de armoedebestrijding.’ Het is volgens hem niet te voorkomen dat mensen met lagere inkomens weinig overhouden van een inkomensstijging. De inkomensafhankelijke voorzieningen moeten bij stijgend loon immers snel afnemen, anders worden die regelingen onbetaalbaar en zou de belastingdruk voor de grotere groep middeninkomens te hoog worden.

De vraag is wel of de armoedeval niet kan

'Ik ga niet 40 uur per week werken'

Leny van den Bergh (48)

Sinds anderhalf jaar werk ik 30 uur per week als gastouder; ik pas op bij een gezin met drie kleine kinderen. Ik verdien 10 euro bruto per uur, 1.300 euro per maand. Als ik fulltime, dus veertig uur per week, ga werken, zou ik per maand zo'n 350 euro bruto meer verdienen.

'Maar dat doe ik niet, want dan verlies ik mijn huurtoeslag van 300 euro netto per maand. Mijn zorgtoeslag, nu 47 euro per maand, zou ook omlaag gaan, ik schat met ongeveer 20 euro. Ook krijg ik van de gemeente dan geen kwijtschelding meer van de jaarlijkse reinigingsheffing van 250 euro. Financieel schiet ik er dus niets mee op om meer te gaan werken.'

'Het is heel dubbel, want je wilt vooruitkomen en dan lijkt het mij logischer om fulltime te werken, in plaats van 30 uur. Bovendien kan ik best wat extra inkomsten gebruiken. Ik bouw nu geen pensioen op en van mijn ex-man – ik ben twee jaar geleden gescheiden – krijg ik geen alimentatie. En met hard werken is niets mis. Ik heb altijd gewerkt, bij de parkeerplicht en later in een supermarkt. Toen onze kinderen klein waren, werkte ik vijf jaar in het aspergeteelbedrijf dat ik met mijn inmiddels ex-echtgenoot had opgezet.'

'Maar ik merk dat ik geen twintig meer ben. Voor het opvoeden van kleine kinderen draai ik, als moeder van vijf, mijn hand niet om, maar het is wel zwaarder dan toen ik jong was. 's Avonds ben ik kapot. En om als gastouder te mogen blijven werken, moet ik mijn mbo-2-diploma halen. Daar gaat ook heel wat tijd in zitten.'

worden verkleind. Snijden in de armoedebestrijding, een verlaging van de bijstandsuitkeringen en ook verlaging van de belastingtarieven voor lage inkomens, zouden het probleem van de armoedeval kunnen verkleinen. Mensen zouden dan meer geld overhouden als ze aan het werk gaan of zich inspannen om promotie te maken. De Kam en Allers denken dat het 'een illusie' is om de armoedeval te elimineren, maar zien mogelijkheden het probleem te verminderen. Dat kan inderdaad door de uitkeringen en de aanvullende regelingen te verlagen. Maar dat treft ook mensen die nooit aan het werk zullen kunnen komen, vooral gehandicapten en ouderen.

'De uitkeringen verlagen? Dat is een politieke keuze,' zegt Jacobs. Hij vindt dat de samenleving mensen die niet in hun levensonderhoud kunnen voorzien, een redelijk inkomen moet garanderen. Wat redelijk is,

daarover valt te twisten. 'Het fundamentele probleem is dat de overheid geen onderscheid kan maken tussen mensen die niet *kunnen* en mensen die niet *willen* werken.' Bovenberg: 'Het is een informatieprobleem: wie treft het noodlot? En wie kan het ontvluchten?'

De overheid, inclusief de gemeenten, doet wel meer dan ze tien jaar geleden deed om die informatie te krijgen en het aantal bijstandsgerechtigden terug te brengen. Met sancties, controles, de sollicitatieplicht. Jongeren onder de 27 jaar krijgen geen bijstand meer. 'Gemeenten zijn harder geworden,' zegt Bovenberg. 'We zien een enorme terugloop in het aantal bijstandsgerechtigden.'

Gemeenten hebben daar financieel belang bij, omdat ze besparingen op bijstandsuitkeringen mogen houden. Maar sinds de uitvoering van de bijstand is gedecentraliseerd proberen gemeenten bijstandsgerech-

tigden naar de Wajong (een uitkering voor gehandicapten) te verplaatsen. De Wajong-uitkeringen betaalt de rijksoverheid.

Bovenberg ziet het probleem in de toekomst alleen maar scherper worden. 'De stijgende zorgkosten zullen leiden tot hogere zorgtoeslagen. En door de economische crisis zal de overheid faciliteiten voor hogere inkomens, zoals de hypotheekrenteaftrek, moeten afbouwen. De lagere inkomens worden dan ontzien. Daardoor wordt het probleem van de armoedeval groter.'

Het zou al helpen als er meer laagbetaalde banen kwamen. Jacobs stelt voor het brutominimumloon te verlagen en tegelijkertijd de arbeidskorting te verhogen, zodat minimumloners er netto niet op achteruitgaan, maar wel goedkoper worden voor werkgevers. 'Dat kost geld, maar op termijn bespaar je op het lagere aantal uitkeringen.'